

УДК 339.1+364-7

## КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ КУРОРТНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ СФЕРИ

**Володимир Володимирович ГУМЕНЮК**

докторант кафедри економічної теорії та конкурентної політики, Київський національний торговельно-економічний університет

E-mail: knteua@gmail.com

*Анотація. У статті розкрито проблемні аспекти кредитування підприємств з урахуванням галузевої специфіки функціонування курортно-рекреаційної сфери. Проаналізовано ключові чинники зниження темпів та зменшення обсягів банківського кредитування. Окреслено сучасні тенденції, проблемні сторони та перспективи активізації небанківського кредитування підприємств курортно-рекреаційної сфери.*

*Аннотация. В статье раскрыто проблемные аспекты кредитования предприятий с учетом отраслевой специфики функционирования курортно-рекреационной сферы. Проанализированы ключевые факторы снижения темпов и уменьшения объемов банковского кредитования. Определены современные тенденции, проблемные стороны и перспективы активизации небанковского кредитования предприятий курортно-рекреационной сферы.*

**Ключові слова:** курортно-рекреаційна сфера, кредитування підприємств, банківський кредит, фінансовий лізинг, корпоративні облигації.

**Ключевые слова:** курортно-рекреационная сфера, кредитование предприятий, банковский кредит, финансовый лизинг, корпоративные облигации.

**Постановка проблеми.** Ефективне функціонування курортно-рекреаційної сфери значною мірою залежить від потенціалу фінансового забезпечення її економічного розвитку, який визначається критерієм достатності власних фінансових ресурсів, а також можливістю залучити інвестиції до їх складу і скористатися запозиченнями на умовах, що дозволяють прискорити генерування необхідних фондів для модернізації матеріально-технічної бази та формування конкурентоспроможної пропозиції курортно-рекреаційних послуг.

Власні джерела фінансового забезпечення підприємств курортно-рекреаційної сфери характеризуються обмеженістю обсягів залучення, а отже, можливостями істотного розширення операційної та інвестиційної діяльності у періоді сприятливої кон'юнктури ринку курортно-рекреаційних послуг. В умовах стабільного функціонування фінансово-кредитної системи держави власне банківське кредитування є чинником підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємств. Водночас кредит є ринковим важелем стимулювання розвитку курортно-рекреаційної сфери, який держава може застосовувати для досягнення стратегічних

пріоритетів соціально-економічного розвитку, зокрема сталого зростання, формування конкурентоспроможної пропозиції послуг, технічного переоснащення виробництва в напрямі оптимізації енергоефективності й інноваційної спрямованості виробничих процесів.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Фундаментальні теоретичні положення, що розкривають фінансовий потенціал кредитного стимулювання економіки, закладено відомими у світі вченими А. Маршаллом, М. Туган-Барановським, А. Пігу, І. Фішером, М. Калецьким, Дж. Кейнсом, П. Самуельсоном, Дж. Хіксом, Е. Доланом, К. Кембелом, М. Фрідманом та ін. Значний внесок в розробку цього напряму досліджень належить українським вченим В. Геєцю, І. Гуцалу, В. Корнєєву, М. Крупці, В. Лагутіну та іншим.

**Метою статті** є формулювання теоретичних положень та розробка практичних рекомендацій, спрямованих на відновлення, розвиток та зміцнення фінансового потенціалу кредитування підприємств курортно-рекреаційної сфери.

**Обґрунтування отриманих наукових результатів.** Фінансовий потенціал кредитного стимулювання економіки відіграє важливу роль

у формуванні ресурсно-майнового потенціалу й техніко-технологічної бази виробництва, формуванні пропозиції конкурентоспроможних послуг на ринку. Залучення кредитних ресурсів до господарського обороту підприємств курортної сфери сприяє нарощуванню ринкової вартості їх власного капіталу.

В умовах ринкових трансформацій в Україні кредитні важелі регулювання національної економіки так і не розкрили сповна потенціал фінансового стимулювання сталого зростання курортно-рекреаційної сфери, активізації інноваційної діяльності виробників продукції та послуг лікувально-оздоровчого призначення, формування конкурентоспроможності підприємств курортно-рекреаційної сфери.

Розгортання кризових явищ в економіці України у 2008–2009 роки пов'язується із погіршенням фінансового стану багатьох підприємств курортно-рекреаційної сфери. В особливо складному становищі опинилися суб'єкти господарювання, які залучили до свого господарського обороту банківські кредити в іноземній валюті. Внаслідок дії валютно-курсних ризиків кредити в іноземній валюті стали детермінантами зниження фінансової стійкості підприємств, упущення фінансових можливостей економічного зростання, а в окремих випадках призвели до збитковості й цілковитої втрати їх фінансової незалежності.

Підвищення ефективної ставки кредитування, зростання дефіциту кредитних ресурсів та обмеженості доступу до них призвело до зниження темпів та зменшення реальних обсягів банківського кредитування підприємств курортно-рекреаційної сфери. Останні опинилися в доволі складній ситуації: з одного боку - дефіцит власних коштів для самофінансування та розвитку, а з іншого - занадто висока ціна та складність залучення банківських кредитів, а відтак, їх неприйнятність для фінансування інвестиційної діяльності.

Виробники курортно-рекреаційних послуг потребують кредитної підтримки для поповнення оборотних коштів під час сезонної активізації ринкового попиту на продукцію і послуги лікувально-оздоровчого призначення. Короткострокові кредити також найбільш потрібні для ліквідації тимчасових фінансових труднощів, подолання проблем з фінансовими ресурсами у зв'язку з чинниками сезонності та циклічності. Невідкладні виробничі потреби підприємства курортно-рекреаційної сфери (закупівля сировини і формування виробничих запасів, здійснення поточного ремонту номерного фонду, придбання обладнання тощо) є передумовами залучення короткострокових банківських кредитів до господарського обороту. В таблиці 1 наведено показники поточних зобов'язань підприємств курортно-рекреаційної сфери перед банками за наданими кредитами.

**Таблиця 1**

*Поточні зобов'язання за залучені кредити банків підприємствами курортно-рекреаційної сфери\**

Види економічної діяльності	За відповідний звітний період		Власний капітал, тис. грн.	Коротко-строкові кредити банків тис. грн.	Показник** залучення коротко-строкових кредитів, %
	Рік	Тип періоду			
1. Діяльність закладів охорони здоров'я та надання соціальної допомоги (КВЕД-2005)	2005	на поч. року	2505706,4	56619,9	2,3
		на кін. року	2836426,3	107846,7	3,8
	2006	на поч. року	2863672,5	115623,1	4,0
		на кін. року	3144361	101886,6	3,2
	2007	на поч. року	2986860,1	94477,9	3,2
		на кін. року	3900179,3	109280,5	2,8
	2008	на поч. року	3869258,8	121574,9	3,1
		на кін. року	4166009,6	180603,5	4,3
	2009	на поч. року	4154584,6	184866,3	4,4
		на кін. року	4387916,9	97474	2,2
	2010	на поч. року	4257804,8	197201,8	4,6
		на кін. року	4832822,8	226165,3	4,7
	2011	на поч. року	4788266,2	242152,7	5,1
		на кін. року	4854022,9	329839,1	6,8

Таблиця 1 (продовження)

2. Діяльність лікарняних закладів (КВЕД-2010)	2012	на поч. року	4012944,7	1501294,7	37,4
		на кін. року	4194310	1670335,7	39,8
	2013	на поч. року	4263072,1	39873,9	0,9
		на кін. року	4520318,4	37243,5	0,8

\*Джерело: дані Державної служби статистики України.

\*\* Розраховано автором як відсоткове співвідношення суми поточних зобов'язань за короткостровими кредитами і суми власного капіталу підприємств курортно-рекреаційної сфери

За досліджуваний період 2005–2011 роки розмір поточних зобов'язань підприємств курортно-рекреаційної сфери за залучені в банківських установах кредитні ресурси в процентному вираженні до власного капіталу знаходився в діапазоні від 2 до 7 %.

Своєрідним поштовхом для економічного поживлення й активізації банківського кредитування стало проведення в Україні UEFA Euro 2012. Підготовка до цієї події певною мірою позитивно позначилась на модернізації готельно-курортної індустрії і розвитку курортної інфраструктури в Україні, а також пов'язана із бурхливим зростанням обсягів банківського кредитування підприємств курортно-рекреаційної сфери. Тут важливо зазначити, що показник кредитних зобов'язань перед банками не розкриває повну картину та весь спектр кредитних відносин банківських установ та підприємств курортно-рекреаційної сфери, так, як і не можна з впевненістю сказати, на скільки ефективно чи неефективно освоювалися кредитні ресурси.

Вже починаючи з 2013 р. поточні зобов'язання підприємств курортно-рекреаційної сфери за короткостроковими кредитами перед банківськими установами сягають історичного мінімуму за весь досліджуваний період і у порівнянні з власним капіталом є меншими за 1 %. На даний час, у зв'язку з геополітичними чинниками фінансово-економічної нестабільності в нашій державі, спостерігається гостре недофінансування підприємств курортно-рекреаційної сфери.

Необхідною умовою економічного зростання курортно-рекреаційної сфери є наявність сучасної високотехнологічної матеріально-технічної бази, потенціал формування якої закладено у фінансовому лізингу. Лізингове кредитування підприємств курортно-рекреаційної сфери є специфічною формою фінансування капітальних вкладень, альтернативною традиційному банківському кредитуванню чи використанню власних фінансових ресурсів для придбання основних фондів. Лізинг дозволяє підприємству отрима-

ти обладнання, розпочати його експлуатацію, не відволікаючи кошти з обороту. Саме тому в ринковій економіці використання лізингу досягає 1/3 загальних обсягів позикових коштів [3, с. 674].

Рішення на користь фінансового лізингу приймається на основі економічних характеристик лізингової операції у співвідношенні з умовами довгострокового банківського, або ж у порівнянні з умовами боргового фінансування через корпоративні облигації. Проте цінні папери емітують з урахуванням терміну окупності інвестиційного проекту, який може бути недостатнім для ринкової капіталовіддачі коштів, вкладених у курортно-рекреаційну сферу.

Фінансовий лізинг та довгостроковий банківський кредит є інструментами боргового фінансування при формуванні та модернізації матеріально-технічної бази виробництва курортно-рекреаційних послуг. Водночас банківський кредит надається у грошовій формі, об'єкти фінансового лізингу визначені у формі матеріальних необоротних активів; банківський кредит забезпечується заставою та переважно виступає частковим джерелом фінансового забезпечення придбання основних фондів. Натомість фінансовий лізинг розглядається як цільне джерело фінансування, яке супроводжується передачею права власності на об'єкт лізингу за повною його вартістю, що одночасно виступає заставою.

Зазначимо, що об'єктом лізингу може бути будь-яке майно, віднесене до основних фондів (машини, устаткування, транспортні засоби, обчислювальна та інша техніка, системи телекомунікацій тощо, майно, не заборонене до вільного обігу на ринку і щодо якого немає обмежень про передачу його в лізинг, в тому числі майно, яке перебуває у державній чи комунальній власності) [1].

Внаслідок активізації лізингового кредитування в курортно-рекреаційній сфері можна очікувати:

- збільшення виробничих потужностей і за-

безпечення розширеного відтворення основних фондів;

- розвиток конкурентоспроможної пропозиції на ринку курортно-рекреаційних послуг, збільшення доходів виробників і продавців послуг, зростання прибутків та податкових надходжень в бюджети різних рівнів;

- підприємства курортно-рекреаційної сфери можуть надавати в лізинг основні засоби, які неефективно використовуються чи не використовуються взагалі, отримуючи додаткові грошові надходження від такої фінансово-господарської діяльності;

- у зв'язку з чинниками неефективного використання цілісних майнових комплексів державної, комунальної, відомчої, профспілкової належності, лізинг стає потенційною формою перерозподілу доходів та фінансових ресурсів, формуючи тіньовий сектор економіки, є інструментом фінансових махінацій, неправомірного відчуження майна підприємств курортно-рекреаційної сфери.

Підприємства курортно-рекреаційної сфери стикаються із дефіцитом сучасного імпортного обладнання, без якого неможливе формування конкурентоспроможної пропозиції послуг, забезпечення повносервісного курортного обслуговування, водночас перспективним джерелом фінансування розвитку їх матеріально-технічної бази може стати міжнародний лізинг.

Підприємства курортно-рекреаційної сфери можуть залучати фінансові ресурси шляхом емісії облігацій на суму, яка не перевищує трикратного розміру власного капіталу або розміру фінансового забезпечення, наданого третіми особами. Такий метод формування фінансових ресурсів, відповідно до чинного законодавства України, придатний для суб'єктів господарювання, що функціонують у формі акціонерних та інших господарських товариств [2].

Одночасно із такими перевагами облігацій, як невтручання в структуру акціонерного капіталу та нижчі відсотки, ніж за банківського кредитування, існують певні застереження. Залучені кошти не можуть використовуватись для подолання сезонних чи циклічних змін у виробництві курортно-рекреаційних послуг, аналогічно як ці проблеми вирішуються через банківське кре-

дитування підприємств курортно-рекреаційної сфери. Крім того, значні витрати часу та фінансових ресурсів на випуск і розміщення облігацій поєднуються з підвищеними ризиками фінансової відповідальності. Тому облігаційні позики не набули поширення у практичній діяльності підприємств курортно-рекреаційної сфери і практично не використовуються у механізмі фінансового забезпечення інноваційно-інвестиційної діяльності.

Для фінансування важливих суспільних потреб у світовій практиці застосовують субнаціональні запозичення. Для місцевих фінансів України цей шлях надзвичайно складний і може розглядатись у перспективі зростання фінансової спроможності місцевих органів самоврядування. Це пов'язано з тим, що у місцевих бюджетах в Україні формуються недостатні кошти для фінансування капітальних видатків, що означає неможливість розвивати пропозицію курортно-рекреаційних послуг з використанням цього джерела. Фінансові ресурси місцевого самоврядування є вкрай необхідними для фінансування відповідних територіальних програм розвитку курортів, модернізації курортної інфраструктури, приведення у належний стан матеріально-технічної бази муніципальних підприємств курортно-рекреаційної сфери. Водночас, з урахуванням елементів досвіду в активізації інвестиційного кредитування з боку місцевих органів влади, муніципальний кредит як самостійна форма кредитування практично не використовується для фінансування розвитку пропозиції курортних послуг.

**Висновки.** В Україні найближчим часом повинна бути розроблена державна програма сталого розвитку курортно-рекреаційної сфери, відповідно до якої інноваційно-інвестиційна діяльність підприємств цієї сфери повинна кредитуватися банківськими установами за мінімально ефективними процентним ставками. У перспективі подальших досліджень варто розглянути компенсаційні механізми часткового відшкодування за рахунок коштів державного чи місцевих бюджетів відсотків за кредитами, наданими підприємствам курортно-рекреаційної сфери.

*Список використаних джерел*

1. Про фінансовий лізинг: Закон України: від 16.12.1997, № 723/97ВР, редакція від 16.01.2004. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/723/97-%D0%B2%D1%80>.
2. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України: від 23.02.2006, № 3480-IV, редакція від 20.09.2015. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>.
3. Савчук В. П. Практическая энциклопедия. Финансовый менеджмент / В. П. Савчук. — 3-изд. — К. : Companion Group, 2008. — 880 с.